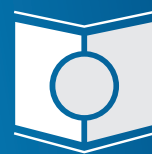

הדף היומי בהלכה

נדונים מרכזיים הנלמדים החודש במסגרת הדף היומי בהלכה

Dirshu
דרשו ד' ועזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

גליון מס' 56 אייר - סיון תשע"ט

בפתח הדף

החודש הזה לכם

ידועים דברי החסיד (חסידים' פסקא רס"א) שאם אית מקצו בתורה שאין לו עוסקים, עסוק בו אתה ותיטול שכר כנגד כולם.

שמה תאמרו, אם ידועים הם הדברים למה צריכים אנו להזכירם שוב?

אלא שכך היא דרכה של תורה, אם שמעת בישן, תשמע בחדש, אם נחזור על מה שאנו כבר יודעים ונחדד את הדברים, נוכל לקבל עוד ועוד דברים חדשים שיצטרפו לאלו הישנים.

במה דברים אמורים? בלימוד הלכות עירובין כמובן. אין ספק שחלק זה הוא החלק הפחות מעשי מיתר חלקי המשנה ברורה. הלכות אלו חמורות הן, ונוגעות לכל אדם המתגורר בעיר, אך רובנו המוחלט סומכים על הנהגתה הרוחנית של העיר שתעשה את המוטל עליה ותדאג לעירוב כשר ומהודר, או לחלופין מחמירים ונמנעים לחלוטין מלטלטל כדי שלא להיכנס למקום שרבו בו הספקות והמחלוקות בין הראשונים ובין האחרונים.

חשוב לזכור, שמי שעוסק בהלכות אלו מגלה שהדברים מעשיים גם עבורו, גם אם הוא מחמיר ואינו מטלטל בשבת כלל, וגם אם הוא גר בעיר שבה העירוב הוא עם כל ההידורים האפשריים. אבל עדיין, חלק ו' של המשנה ברורה למשל, או כל חלק אחר, כולל בוודאי הרבה יותר הלכות מעשיות לאדם מן השורה.

אבל העניין הזה של 'נטול שכר כנגד כולם', משמעותי מאוד, ולא רק כי כיום מעטים הם האנשים העוסקים בהלכות עירובין, אלא גם בשנים עברו היה חלק זה של ההלכה קצת נוטו ועזוב, וכשאנו נוטלים שכר כנגד כולם, נוטלים אנו אותו גם כנגד הדורות הקודמים.

ועוד יש לזכור, שהלימוד במסגרת הדף היומי בהלכה, הרי הוא מבוסס על לימוד תורה דרבים. הסיבה שכל יחיד ויחיד מהלומדים מחזיק מעמד ושומר על הקצב של עמוד ליום, נעוצה בכך שהוא רוצה להיות חלק מאותה קבוצה ענקית של אלפי יהודים העוסקים בהלכות הללו דבר יום ביומו, ומשכך הרי כל אחד מאותם יחידים, נוטל שכר כנגד כל הלומדים, כי בלימודו שלו, הוא מעודד גם אותם ללמוד ונטול שכר כנגדם, כמו שכתב הש"י חמד' (מערכת המ"ם כלל קצ"ח).

הבה ונתבונן בדברים הללו, על אך שיזועים הם ומוכרים לכל, נשנן אותם שוב ושוב, ומהם נשאב כח והתחזקות להמשיך ביתר מאותם יחידים, נוטל שכר כנגד רק 'להחזיק מעמד', אלא גם להשקיע משנה מרץ וכוחות בלימוד עצמו, כדי שיהיה על הצד הטוב ביותר בסיעתא דשמיא.

בברכה
יעקב א. לויטגין

התנכלות השר הנוצרי לעירוב שתיקן המלבי"ם

הרב ישראל ליוש

לאחר התפילה אמר המלבי"ם: 'בורר מדוע אומר המשכיל בדבקות את ברכות התורה, כי לו היה נתן הקב"ה את התורה לגויים, היה צריך המשכיל לשמור את כל מצוות התורה, כדי להיזדמנות להם...'

כרבה הראשי של העיר 'בוקרשט' ברומניה, דאג המלבי"ם לכל צרכיהם הרוחניים של יהודי העיר. לשם כך פעל רבות אצל מושל העיר שירשה לו לתקן עירוב בשכונות היהודים, כדי להציל את היהודים מאיסור הוצאה בשבת.

שכונה חדשה קמה בסמוך לביתו של אחד משרי העיר, וגם בשכונה זו תיקן המלבי"ם עירוב. אך כבר בשבת הראשונה ראו תושבי השכונה היהודים כי חוט העירוב נקרע, וגם לאחר שתיקנו את העירוב, והנה עתה נקרע בשבת הבאה. מיד הבינו כי יד מי במעל, והציבו שומרים כדי לעקוב אחר מתנכלי העירוב.

ואכן לאחר מעקב, תפסו נער נוצרי קורע את העירוב במזיד, בחקירתו הודה הנער כי הוא עושה כן בשליחות השר שמואס בשכונה היהודית ההולכת ומוקמת בשכונתו, אך המשטרה שרצתה להחניף לשר, לא עשתה דבר והעלימה את הפרשה.

כשמעו ע"כ המלבי"ם הורה לכל תושבי העיר היהודים שלא לקנות קדרות במפעל שהיה בבעלות השר. רווחיו של השר הלכו ופחתו, מאזן ההכנסות הצטמק, ובעיקר בלט הדבר בערב פסח. בשנים רגילות היתה זו התקופה הטובה ביותר בעסק הקדירות של השר, והנה עתה לאחר החרמתו של הרב, החנות כמעט התרוקנה מאדם.

השר התלונן אצל פקיד המשטרה המקומית על החרמתו של הרב לעסק המתנהל ומשלם מיסים כחוק, והרב נקרא לבית המשפט.

הרב לא הסכים לייצג עורך דין מטעמו, והסביר שכיון שהמשפט הוא אינו אישית נגדו, אלא נגד כל הדת היהודית, הרי הוא בכוחו לייצג טוב יותר מכולם את צדקת דרכי היהדות.

הקטגור הטיח ברב את ההאשמה החמורה: כיצד מהין אתה להחרים עסק חוקי? וכיצד הנך עושה דין לעצמך?

'כיון שחושש אני כי השר מכניס בקדרותי חמץ' - ענה הרב - 'לכן, כרב היהודים האחראי על כשרות המאכלים, הוריתי להם שלא להשתמש בקדרות שהוא מוכר לחג הפסח...'
'מדוע אתה חושד בכבוד השר שהוא מכניס בקדרותי חמץ?' - הקשה עליו השופט - 'זכי מה הוא מרוויח מכך...?'

עתה הפנה המלבי"ם את השופט לעדותו של הנער הרשומה במשטרה, ואמר: 'אדם שמסוגל להזיק לחוטי העירוב של היהודים, בלי להרוויח מכך כלום, מסוגל גם להכשיל אותנו בחמץ בפסח בלי להרוויח מכך כלום.'

תשובתו המוחצת של הרב, שכנעה את השופט והוא יצא זכאי בד"ן.

הלכה מפורסמת בהלכות עירובין, והיא גם נלמדת בימים אלו בסדר 'הדף היומי בהלכה', גוי המתגורר באחד הבתים שבתוך העירוב, הרי דירתו פוסלת את העירוב. ובכדי לתקן את העירוב צריך לשכור ממנו את רשותו.

במקרה שהגוי מתעקש ואינו מסכים להשכיר את דירתו, מבקשים ממנו שיסכים לכל הפחות שניחו בחצירו איזה חפץ קטן, אפילו ששוויו פחות מפרוטה, כי על ידי הנחת החפץ ברשות הגוי, הרי יש לישראל דריסת רגל ברשותו, ושוב אין זה רשות העכו"ם לגמרי, ואינו פוסל את העירוב.

מהלכה זו למד הגאון רבי אברהם יצחק קוק שליט"א ראש ישיבת מאור התלמוד, יסוד חשוב: האחיזה הקטנה ביותר ברכושו של אדם - מבטלת ממנו את פרטיותו ברשות שלו!

עפ"ז הוא מיישב תמיהה גדולה באסטרטגיית המלחמה בין יעקב אבינו לשרו של עשוי במעבר יבך. שרו של עשוי מאפשר ליעקב להעביר את כל חפציו על מעבר לנחל, והוא מתחיל להיאבק עמו רק כאשר הוא מנסה להעביר את הפכים הקטנים שהוא השאיר שם, כאן הזדקק שרו של עשוי ואמר: 'עד כאן! את הפכים הקטנים - הסירים השבורים הללו, אני לא אתן לך להעביר!'

למה? לשם מה היה צריך שרו של עשוי את הפכים הללו? מדוע הוא כל כך התעקש - עד כדי תקיעת כף ירכו של יעקב - שהוא ישאיר את הפכים הקטנים הללו ברשותו?

אין זה אלא - מבאר הגרא"י קוק שליט"א - כי שרו של עשוי רצה דריסת רגל אצל יעקב, ובזאת הוא 'מרוויח' שרשותו של יעקב איננה רשותו הפרטית. ומבחינת שרו של עשוי זה מספיק, כי קדושתו של יעקב בתקופה, רק אם היא זכה מכל רבב, כפך שמן טהור חתום בחותמו של כהן גדול. די בדריסת רגל קטנה, בהחדרת אוירה חיצונית קלה, כדי לטמא את קדושתו של יעקב.

בימים אלו, שבין יציאת מצרים למתן תורה, עברו בני ישראל תהליך היטהרות מטומאת מצרים שדבקה בהם בשהותם שם. לקראת מתן תורה היה עליהם לצאת לגמרי מרשות מצרים הטמאה, ולהיכנס לחלוטין לרשות ישראל הטהורה, ואת המעבר המוחלט הזה, הם עשו ע"י מ"ט ימי הספירה. ההמתנה והציפיה לקבל את התורה, הרצון והשאפיה להיכנס תחת כנפי השכינה, היו מסע הזדככות שמחק כל רושם וטשטש כל סימן שדבק בהם משכנותם עם המצריים.

המלבי"ם היה ידוע בידו התקיפה כנגד המשכילים המנסים להשוות אורחותיהם כחוקות הגויים, ולא אחת נקלע איתם לסכסוכים קשים, כשאלו מטשטשים כל זיקה מובהקת ליהדות, ומנסים בכל מחיר להיזדמנות לגויים.

מסופר, כי פעם אחד מראשי המשכילים עלה לתורה וסלסל בקול נעים: 'אשר בחר בנו מכל העמים... ונתן לנו את תורתו...'

בכל מקום ובכל זמן

קו השיעורים של 'דרשו'

077-2222-666 או 4992*

מצטרפים ללימוד
'הדף היומי בהלכה'

לשמייעת שיעורי הדף היומי בהלכה הקישו 3
משך שיעור יומי כ-5 דקות

הסוגיא המרכזית

נידונים מרכזיים הנלמדים
ב'דף היומי בהלכה' החדש*

מסילת רכבת שנוסעים בה שישים ריבוא אנשים, האם נחשבת כרשות הרבים? והאם נוסעי מכוניות פרטיות מצטרפים לשיעור שישים ריבוא? האם חובה לעשות שיערים בפתחי רשות הרבים כדי להתייר כרשות היחיד? חולים הבאים לבית חולים בשבת ומתאשפזים בו, האם אוסרים את הטלטול ומבטלים את העירוב חצרות שנעשה קודם השבת? האם בזמנינו צריך לשכור מעובד זר את מקומו בחצר או בנין בו הוא גר, כדי שלא יאסור הטלטול על היהודים הגרים בה?

האם חובה לעשות שיערים בפתחי רשות הרבים כדי להתייר כרשות היחיד?

כתב השולחן ערוך (סימן שסד סעיף ב) רשות הרבים אינה ניתרת אלא בדלתות, והוא שננעלות בלילה, ויש אומרים אף על פי שאינו ננעלות, אבל צריך שיהיו ראיות להנעיל וכו'. מבואר שכדי להפוך את רשות הרבים לרשות היחיד שיהיה אפשר לטלטל בה ולהוציא ולהכניס ממנה למבואות ולבתים, צריך לדעה הראשונה דלתות סגורות ולדעה השניה על כל פנים דלתות הראיות להסגר. ולפי זה נתקשו הפוסקים על מנהג העולם לתקן את הערים שלנו על ידי צורת הפתח, וזאת אף שהרחובות רחבים שש עשרה אמה ומפולשים משער לשער, וגם פעמים רבות הולכת דרך המלך תוך העיר עצמה, ומהדין הרי הם רשות הרבים גמורה, והיה צריך לתקן אותם בדלתות ולא מועיל בזה צורת הפתח [שזה מועיל רק בכרמלית], והמשנ"ב (ס"ק ה) הביא דברי הפרי מגדים שעל כרחק העולם סומכים על הי"ש אומרים' דווקא אם בשולחן ערוך סימן שמה שרשות הרבים אינה אלא דווקא אם בוקעים בה שישים רבוא, וזה אינו מצוי, ואם כך הרי הרחובות אינם נחשבים לרשות הרבים אלא לכרמלית וניתרים על ידי צורת הפתח, אמנם המשנ"ב העיר על דבריו, שהרי הרבה ראשונים חולקים על הי"ש אומרים' ה"ל [כמו שהובא לעיל], ולכן כתב שאף שאין למחות לאחרים הנהגים להקל על ידי צורת הפתח, שכן נהגו העולם על פי הפוסקים המקילים בזה, מכל מקום בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל על ידי צורת הפתח לבד.

אמנם הביאור הלכה (שם ד"ה ואחר עשעה לה) נתקשה מאוד בלימוד זכות זה, שהרי כיון שהרבה מגדולי הראשונים החמירו שכן נחשבים רחובות אלו לרשות הרבים מדאורייתא, אם כן קשה לסמוך על המקילים באיסור סקילה. ולכן כתב שהנכון הוא שסומכין על שיטת הרמב"ם שפסק כרבי אלעזר שאין הליכת הרבים מבטלת מחיצות מהתורה, ומה שמצריכים דלתות הוא רק מדרבנן, ואם כן כיון שלא נשאר לנו רק איסור דרבנן, בזה שפיר אפשר לסמוך על הי"ש אומרים' שאין לנו רשות הרבים אלא בששים ריבוא, והרחובות הללו נחשבים רק ככרמלית ולכן מספיק צורת הפתח להתיר. אמנם סיים שחיון ששיטת רוב הפוסקים כרבי יוחנן שבלא דלתות נעולות יש חיוב חטאת וגם הקולא של הי"ש אומרים' אינה מוסכמת, אף שאין למחות ביד המקילים, בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גררא של חיוב חטאת.

לפי דברי הביאור הלכה הללו, יצא החזון איש (או"ח סי' קז ס"ק ד-ה) ליסד שכל הנידון שרבים מבטלים מחיצה, הוא דווקא ברחובות שאין להם שלש מחיצות אלא צורת הפתח, אמנם במקום שיש שלש מחיצות של עומד מרובה, סובר החזון איש שאין הילוך הרבים מבטל את המחיצה, משום שכשיש שלש מחיצות כאלו דעת רוב הפוסקים נעשה המקום המוקף לרשות היחיד מהתורה [ראה בביאור הלכה סימן שסג סעיף א ד"ה אסור מה שכתב בזה].

ולפי זה אחר שהאר"ך שם (שם ס"ק ה, ז), כתב, וז"ל: 'ויצא לנו מזה, דבזמן הזה כל השווקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן

מסילת רכבת שנוסעים בה שישים ריבוא אנשים, האם נחשבת כרשות הרבים? והאם נוסעי מכוניות פרטיות מצטרפים לשיעור שישים ריבוא?

כתב השולחן ערוך (סימן שמה סעיף ז) איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה וכו' ויש אומרים שכל שאין שישים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים.

ביאור הענין, שהרי את דיני רשות הרבים למדנו מדגלי מדבר, ממקום הילוך העגלות, ולכן צריכים שיהיה רחב ט"ז אמה, ואינו מקורה הכל בדומה לדגלי מדבר, אמנם אם אחד מתנאי רשות הרבים יהיה שעוברים בדרך זו שישים ריבוא נחלקו הראשונים, יש הסוברים שאין כזה תנאי ויש הסוברים שגם תנאי זה קיים, ובסברת מחלוקתם ביאר הביאור הלכה (ס"ו שמה סעי' ז ד"ה ויש אומרים) שנחלקו מה יש לנו ללמוד מדגלי מדבר, האם רק לענין רשות הרבים ממש, שלא תהיה מקורה ושיהיה בה שש עשרה אמה ותהיה מפולשת, אבל דברים שאינם עצם רשות הרבים אלא דברים שהיו בה כגון מנין הדורסים בה, זה אין ללמוד, או שגם זה יש ללמוד מדגלי מדבר.

ולענין פסק ההלכה, כתב המשנ"ב (ס"ק נג) שנראה בדעת השולחן ערוך, שמה שהביא רק בשם 'יש אומרים' את הדעה המקילה שכל דרך שאין עוברים בה שישים רבוא בכל יום, אינה נחשבת לרשות הרבים, משמע שאינו סובר כמותה להלכה, אמנם הוסיף שמכל מקום אין בנו כח למחות ביד הסומכים על דעה זו, שדעה זו גם היא אינה דעה יחידה אלא כמה מגדולי הראשונים עומדים בשיטה זו, ושכן צידדו להלכה כמה אחרונים, וסיים שכל בעל נפש יחמיר לעצמו. וביאור הלכה (שם ד"ה שאין שישים רבוא) הוסיף שיש מהראשונים שפירשו בדעת המקילים שהתנאי שצריך שתהיה דרך לשישים ריבוא, אין הכוונה שיעברו בה בכל יום [כמו שנקט השולחן ערוך בדעה זו], אלא כל דרך שהיא בעיר שעוברים בה שישים רבוא, כדרך הערים הגדולות שיש בהם שווקים גדולים שרגילים ללך שם אנשים רבים כשישים רבוא, ולפי זה גם לדעה המקילה יש להחמיר בערים הגדולות גם כיום.

נידון מעניין העלו האחרונים, האם לדעה שמצריכה גם שהדרך יעברו בה שישים ריבוא יש לצרף את הנוסעים בכלי רכב [באופן שכלי הרכב דינם כרשות היחיד], הישועות מלכו (ס"ו כ"ב) כתב לגבי מסילת הרכבת, שאין דינה כרשות הרבים גם אם עוברים עליה כל יום יותר משישים ריבוא, כיון שהנוסעים יושבים בקרונות שהם רשות היחיד, ואם כן הוא הדין במכוניות אם תוכן הוא רשות היחיד [אמנם, רוב המכוניות הפרטיות אינן נחשבות לרשות היחיד בתוכן]. מוארך, מדברי הפ"ג (ס"ו שסג ס"ק ז) משמע, שהם מצטרפים לשישים ריבוא אע"פ שהם יושבים ברשות היחיד, וכן כתב הערוך השלחן (ס"ו שמה ס"כ) שמסילת הרכבת דינה כרשות הרבים אם עוברים שם כל יום שישים ריבוא.

רשות היחיד גמורה מן התורה, דכולן תמצא בהן אחת מוקפת מג' מחיצות והיא רשות היחיד, וכל הרחובות הפתוחות לה הם רשות היחיד, וכן הלאה הפתוחות להן נעשין רשות היחיד, וכיון שכן ניתרות בצורת הפתח. ובמשנ"ב ס"ו שמה האריך שקשה להקל מחמת שאין שישים ריבוא בוקעים, ולהאמור ההיתר מחזור ומרווח לכרכים שלנו. ומה שהמשנ"ב אינו סובר היתר זה של החזו"א ראה מה שהארכנו במוספים וביאורים סימן שמה סעיף ז על הביה"ל ד"ה שאין.

ולמעשה, לענין עשיית עירובין בערים הגדולות שיש בהם שישים ריבוא בזמנינו, ראה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קלח-קמ) שהאריך להוכיח שאי אפשר לעשות בהם עירוב, ובמקום אחר (שם ח"ה ס"ו כח-כט) דחה באריכות את כל דברי האומרים שאפשר להקל לעשות בהם עירוב, והכריע שאין לעשות בהם עירוב אפילו בחלק מהעיר.

חולים הבאים לבית חולים בשבת ומתאשפזים בו, האם אוסרים את הטלטול ומבטלים את העירוב חצרות שנעשה קודם השבת?

כתב השולחן ערוך (סימן ששע סעיף ב) ישראל בן חצר זו שהלך לשבות בחצר אחרת ואין דעתו לחזור בשבת, ואחר כך נמלך בשבת וחזר אינו אוסר. ביאור הענין הוא, שאף שדיירים שיש להם חצר משותפת צריכים לעשות ביניהם עירוב חצרות, כדי שיהיה מותר להם להוציא מבתיהם לחצר את כלי הבית או להכניס מהחצר לבית את כלי החצר, ואם אחד מבני החצר לא עירב, הוא אוסר על כל בני החצר להכניס ולהוציא, אף על פי כן אם לא היה בשבת בחצר אינו אוסר על בני החצר, ועל זה הוסיף השולחן ערוך, שאף אם נמלך וחזר בשבת לביתו בשבת, אינו אוסר על שאר בני החצר, ומותר להכניס ולהוציא מהבתים לחצירות.

בטעם הדבר שאין החזור אוסר אף שלא עירב עם בני החצר, ביאר המשנ"ב (ס"ק ה) שמכיון שבעת שהלך לא היה דעתו לחזור בשבת, אם כן כבר הסיח לבו מדירתו, וחל כאן הכלל 'שבת כיון שהותרה שוב לא יאסר'.

דנו הפוסקים במקרה שכיון מאוד, שחולים המגיעים לבית החולים במהלך השבת, ולפעמים צריכים להתאשפז בו, האם יהיה מותר לטלטל בבית החולים, שהרי הבאים לא עירבו עם שאר החולים ששוכנים בבית החולים, אמנם לאור דברי השולחן ערוך הללו, כתב בספר חכמת הלב (פ"ט אות טו) שאינם אוסרים, מטעם זה 'ששבת שהותרה הותרה'. ואף לדעת הגר"א [הובא בבה"ל (שם) ד"ה ואחר כך נמלך] שישאל שבא בשבת אוסר, ביאר החזו"א (ס"ו פ"ח ס"ק ג) שהטעם הוא משום שכל דירה מיועדת היא לדיוורים, וכל זה שייך רק אם יש לדירה בעלים או שעומד להיות לה בעלים, שאז הדירה מיועדת מצד הבעלות שבה לדיוורים, אבל לחולים אין שום זכות ובעלות במקום, ועוד, שלא בכל שעה יכולים הם לבוא לבית חולים, והדבר תלוי בהחלטת הרופאים, ולפעמים מחוסר מקום אף שולחים את הבאים לבית חולים אחר, באופן זה אף לדעת הגר"א אינו אוסר [וראה שם שהרחיב בזה].

* הנושאים המובאים במדור זה מקורם במ"ב מהדורת דרוש בסימנים אלו, ולהלכה למעשה יש לעיין במקורות.

אמנם עצם הנידון אם חולים המאושפזים בבתי חולים אוסרים הוא מחלוקת הפוסקים, בספר חכמת הלב (פ"ט ס"ט) כתב שאוסרים, וביאר שם (בהערה) שאפילו אם נאמר שאינם קבועים בבית החולים כיון שאפשר להעבירם ממקום למקום, מכל מקום הרי מבואר ברמ"א (סימן שע סעיף ח) שגם דיירים שאינם קבועים אוסרים זה על זה כשאין איתם דייר אחד קבוע. וכן משמע בשו"ת חיים שאל (ח"ב ס"ב) שכתב שהשוהים בלאזרטו [מחנה הסגר, מחשש מחלות] אוסרים זה על זה. מאידך, יש פוסקים המקילים, וטעמם שהחולים לא קיבלו זכות דיור בבית עצמו, אלא רק זכות אכילה ושתיה לצורך הטיפול הרפואי, וכן כתבו בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' קמב אות ד, ה), ובספר ארחות שבת (ח"ג פכ"ח ס"ז) בשם הגר"ח קרליץ [וראה שם בהערה]. אמנם אף לשיטתו אלו, צריך לברר אם מלבד החולים שוהים בבית החולים בשבת גם אורחים מבחוץ או דיירים אחרים החייבים בעירוב.

האם בזמנינו צריך לשכור מעובד זר את מקומו בחצר או בנין בו הוא גור, כדי שלא יאסור הטלטול על היהודים הגרים בה?

כתב השולחן ערוך (סימן שפ"ב סעיף א) הדר עם עכו"ם בחצר אינו אוסר עליו עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים, ואוסרים זה על זה, אד העכו"ם אוסר עליהם, ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו, אלא צריך שישכירו ממנו. וביאר המש"ב (ס"ק א) שמעיקר הדין דירת עכו"ם אינה נחשבת דירה, אלא שחכמים גזרו שיאסור, כדי שלא ידור הישראל עמו וילמד ממעשי העכו"ם, ולא גזרו אלא דמצאות השכיחה היינו במקום שגרים כמה יהודים, אבל לא בחצר שיש בה רק בית של יהודי אחד, שזה אינו שכיח, שהרי עכו"ם חשידי על שפיות דמים. ומה שאינו מועיל שיבטל הגוי רשותו ליהודים הדרים בחצר כדי להתיר להם לטלטל מהבתים לחצרות, וכמו שמועיל בישראל מבני החצר שלא עירב עמהם כמבואר בסימן שפ, ביאר המש"ב בס"ק (ה) שרצו חכמים להרחיק דירת הישראל מהעכו"ם, ולכן החמירו שאין לו תקנה עד שישכור ממנו, ומאחר שהעכו"ם אינו רוצה להשכיר בנקל יתרחק הישראל מלגור עימו כדי שלא יאסור עליו הטלטול [וראה במוספים וביאורים שם, מה טעם העכו"ם חושש להשכיר].

ולפי טעם זה כתב בשו"ת גינת ורדים (כלל ג ס"ב), שבזמנינו לא שייך טעם התקנה של שכירות, משום שכל תקנת שכירות נעשתה כדי שהישראלים לא ידורו עם הנכרים, ובזמנים אלו שאנו מעורבים עם הנכרים וכל פרנסתנו מהם ואין לנו נחלת שדה וכרם, והלואי כשנתערב ביניהם נמצא קצת חן בעיניהם, והלואי נשיג פרנסתנו בצמצום, ונמצאת אומר שגזירת חכמים מרופה ורפופה בידינו, [ודומה לזה כתבו התוס' בי"ט ע"ב, ד"ה תשיך] לענין איסור הלואה בריבית, שעכשיו שאנו שרויים בין האומות ואי אפשר לנו להשתכר בשום דבר אם לא נישא וניתן עם הנכרים, אין לאסור ריבית מחשש שמא ילמוד ממעשיו יותר משאר מקח וממכר, וכן פסק הטור (ויד"ס סי' קנט), ולכן יש להקל בתקנה זו במקום שיש צדדים להקל. ובשו"ת תורת נתנאל (סי' לג) צירף סברא זו כסניף לקולא.

מאידך, בשו"ת חת"ס (א"ח סי' צב) כתב, שאע"פ שבזמן הזה לאין סברת האיסור שייך טעם התקנה, מכל מקום אין להתיר עירוב ללא שכירות, כיון שהוא דבר שבמנין וצריך מנין אחר להתירו. וכן בשו"ת ובחרת בחיים (סי' קנ) האריך שאין להקל בשום פנים בזמן הזה.

וכתב הבית מאיר (סי' שפ"ב ס"ב), שאף שחלילה להקל במקום שכל הפוסקים סותמים ומחמירים, ובודאי ראוי לנהוג לשכור בכל מקום, מכל מקום בשעת הדחק כשאי אפשר באופן אחר, כמדומה שעדיף לערב בלי שכירות מאשר לא לערב כלל, כיון שאם לא כן קרוב לודאי שרוב המון העם יעוברים ומיטלטלים בלי עירוב כלל. ובשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' טז) מצידד להקל כשיטה זו במקום שיש מחלל שבת להכעיס שאינו רוצה להשכיר את רשותו, וגם אי אפשר לשכור משכירו ולקוטו.

וספר עיר הקודש והמקדש (ח"ג פכ"ג) כתב לחדש, לענין ירושלים עיה"ק, שכיון שמצוה לזר בה, יתכן לחדש שלא תיקנו בה דין שכירת רשות מנכרי. וסיים, שלא שמענו מי שיחלק כן, ומעולם גם בירושלים נהגו לשכור רשות.

1. החיוב המיוחד לעסוק בתורה בשבתות

הטור או"ח סימן ר"צ מביא ז"ל: אמרה תורה לפני הקב"ה, ריבוננו של עולם, כשיכנסו לארץ ישראל זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו, ואני מה תהא על ידי? אומר, יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו, שהם בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בך. ומסיים הטור: על כן צריך שיקבעו מדרש ללימוד בשבת. וכן בילקוט שמעוני (פרשת ויקהל) ז"ל: רבותינו בעלי אגדה אומרים, מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה ויקהל אלא זאת בלבד, אמר הקב"ה, עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת ולכנסו בבתי מדרשות ללמוד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני וכו'. הב"י מביא את דברי המדרש ומוסיף: מכאן שמכּו בכל תפוצות הגולה להיקבץ בבתי כנסיות לקרוא מקרא ולדרוש בדברי אגדה אחרי סעודת שחרית.

2. מה שלומדים בשבת לא שוכחים מהר

כתב בספר 'שפת אמת' סוף פרשת כי תשא, דתורה שלומדין בשבת אין שוכחין במהרה, וכמו שרמזו זאת בזמננו 'זכרו תורת משה עבדי במצוות שבת גרוסה', תורה שגורסין בשבת אין שוכחין מהרה, כי יום שבתון אין לשכוח. וראוי לציין שבספר רמתיים צופים על התנא דבי אליהו, פירש לשון התנא דבי אליהו (פ"א) 'שבת יעשה כולו תורה', שע"י לימוד תורה בשבת משפיע לכל השבוע שיוכל ללמוד בו תורה.

3. לימוד בשבת נחשב כמו תרי"ג פעמים לימוד בחול

מין החפץ חיים זצוק"ל כתב שכל לימוד תורה בשבת נחשב כמו תרי"ג פעמים לימוד בחול, וכפי שמואב בס' לב אליהו ח"ב עמ' 38 ששמע זאת ממרן הח"ח, היות שאמרו חז"ל ששקולה שבת כנגד תרי"ג מצוות, ובפרט לפי הגר"א שכל אות בדברי תורה היא מצווה, הרי כשעושים זאת בשבת מכפילים כל אות ואת במספר שש מאות ושלוש עשרה. א"כ כשאדם יושב ולומד בשבת הרי אין סוף למצוות שיכול להוסיף. הבן איש חי אף כתב בספרו (בן איש חי חלק ב' פרשת שמות) בשם המקובלים, דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול.

4. יש סברות עמוקות שרק בשבת אפשר להבין

מובא בהקדמת הספר 'רבי שמעון ותורתו' בשם מרן החזו"א זצוק"ל שאמר, שיש סברות עמוקות בתורה שאי אפשר כמעט להבין בימות החול, ורק בשבת קודש יכולים להבין מכוון קדושת השבת. כעין זה מובא באבן עזרא (שמות כ"י"א) ז"ל: כי ד' קידש זה היום וזימנו לקבל הנפשות תוספת חכמה יותר מכל הימים. וכן באגרת השבת לבעל אבן עזרא נאמר: בכל יום ימצאו שערי תבונה, בימי שבת נפתחו מאה שערים. ומובא בס' באר משה להאדמו"ר מאזורבו זצ"ל בפרשת יתרו בשם הקדמונים, עה"פ 'אם שמע תשמע בקול, ר"ת שבת, שאז יכולים לשמוע ולהבין את דבר ד'. ובמאירי (ביצה ט"ז ע"א וגיטין ע"ו ע"א ושבת ק"ח ע"א) כתב שעיקר הנשמה יתרה בשבת הוא כדי להגביר כח השכל של האדם לבל יתערב בלימודו שום ערוב.

5. שבת היא עת רצון לקבלת התורה

הב"ח בסימן רצ"ב כתב ששבת הוא עת רצון לקבלת התורה. דהרי לדעת כולם תורה בשבת ניתנה, דהיה אז עת רצון כשנתנה להם, ומשום כך אומרים בתפילת מנחה 'ואני תפילתי לך ד' עת רצון, שהיום הוא עת רצון לקבלת התורה, שקורין בו עתה במנחה, והוא הגורם שתענני.

(ע"פ הרב אליקים דבורקס, מנהג ומקורו, יתד נאמן ויקהל תשע"א)

לפני זמן לא רב, נסעתי כדי לראות מקרוב את המהפך הרוחני שם, ועברתי מבית כנסת אחד למשנהו. תופעה אחת משכה את תשומת ליבי מאד - הרבה מוניות חנו ליד בתי הכנסת. שאלתי מישהו לפרש הדבר, והוא מיהר להסביר לי: "אלו המוניות של כל נהגי המוניות שחזרו בתשובה..."

הגאון רבי ראובן אלבז שליט"א, על השבת כמקור הברכה

"שבת שבתון לה..." (שמות ל"ה, ב')

אדם השומר את השבת הקדושה - זוכה שמלאכתו נעשית על ידי אחרים, ומלבד זאת מתברך כל משלח ידיו.

בפזמון "לכה דוד" אמורים: "לקראת שבת לכו ונלכה, כי היא מקור הברכה". יוצא בכך אומר הזוהר הקדוש (יתרו פ"ח, ע"א): "אף על גב דלא מושתת בה מזוני, כל ברכאן דלעילא ותתא בימא שביעאה תליין" [תרגום: אף שלא נמצא בו מזונות, כל הברכות שלמעלה ושלמטה תלויות ביום השביעי].

שבת אין פרנסה ואין עבודה, אך כל הברכות והשפע תלויות בה!

רווח מחילול שבת - אחיזת עיניים

לעיתים סבורים אנשים שדווקא בשבת ישנה הזדמנות להרוויח הרבה יותר מימות החול, אך אין זו אלא טעות. גם אם אדם הצליח לשלשל כסף לכיסו בעקבות חילול שבת, כשיעשה חשבון לאחר מכן, יתברר לו שבסופו של דבר לא הרוויח מאומה.

אני מכיר היטב כמה וכמה נהגי מוניות שחזרו בתשובה שלמה. בהזדמנות אחרו לי במפורש: בשבת הפדיון הוא פי שלושה ופי ארבעה מימות החול, אבל כולנו ראינו בחוש שהכסף כאלו "בורח" - פתאום הגיר מתקלקל, המנוע הולך, או שהאשה צריכה פתאום הרבה כסף... הפסדים לא צפויים שאף אחד לא מבין מנין באו...

כסף שבא מחילול שבת אין בו סימן ברכה. זה רק דמיון פורח, עורבא פרח להצלחה, ובסופו של דבר אדם מפסיד את הכסף בעיסקה לא מוצלחת או בהוצאות כספיות שונות ומשונות.

גם אם אדם מצליח להפיק את סכום הכסף הזה בבנק, ונדמה לו שהכסף כבר שלו והנה-הנה הוא גונף את הרווחים ממנו - הוא יגלה עד מהרה את האמת. להקביה! יש דרכים רבות לקחת כסף מאנשים... פתאום יציע לו מישהו להשקיע בבורסה במניה טובה, הוא יפתה להשקיע את כל הכסף וגם יקח הלוואה כדי להרוויח עוד, ופתאום המניה תיפול, ומכל הדמימות לא ישאר כלום...

לפני עשרות שנים היתה באילת שמחה רוחנית - שניים וחצי בתי כנסת, שבשניים מהם יש מנין, ובשלישי אף פעם לא... כיום, ברוך ה', המצב השתנה לחלוטין. יש שם יותר מארבעים בתי כנסיות מלאים מפה לפה, ומתקיימים בהם גם שיעורי תורה, ובנוסף לכך תלמוד תורה עם למעלה משש מאות תלמידים וסמינר לבנות!

לפני זמן לא רב, נסעתי כדי לראות מקרוב את המהפך הרוחני שם, ועברתי מבית כנסת אחד למשנהו. תופעה אחת משכה את תשומת ליבי מאד - הרבה מוניות חנו ליד בתי הכנסת. שאלתי מישהו לפרש הדבר, והוא מיהר להסביר לי: "אלו המוניות של כל נהגי המוניות שחזרו בתשובה... בדרך כלל הם היו עובדים בשבת עד שלוש בלילה, אך כיום בערב שבת, בשעה שלוש אחר הצהרים, הם מפסיקים את עבודתם ושובתים ממלאכה!"

שלב מסוים הציעו להם כסף, תמורת השכרת המוניות בשבת לנהיגים מחללי שבת, אך הם לא היו מוכנים בשום פנים ואופן. גם המונית שלהם לא תחלל שבת, מכש כמון פרתו של רבי יוחנן בן תורתא...

כששואלים אותם איך הם מרגישים היום, לעומת מצבם לפני החזרה בתשובה, הם עונים: "גן עדן עלי אדמות! חסכנו מעצמנו עבודת חסור, והפכנו לבני אדם. אנחנו יושבים ביחד עם הילדים סביב שולחן שבת ושירים כי אשמרה שבת", וזוהי ישראל אורה ושמחה... קודם היה בביתנו יגון ואנחה, קטנות ומריבות, וכעת ששון ושמחה ימצא בה, תודה וקול זמרה..."

מדהים לראות, כיצד אנשים יראי שמים שסוגרים בשבת את עסקם, לא רק שיש להם ברכה והצלחה, אלא שהם עוד מצליחים לחסוך כסף לחתן את ילדיהם! יש להם מאה אלף דולר לילד בצד, וביחד עם צד הכלה הם קונים דירה, והבן יכול לשבת ולשקוד על התורה בלי שום דאגות. ואילו אדם שכל ימיו חילל שבת ועבד, מצליח בקושי גדול לתת לבנו עשרת אלפים שקלים ואומר לו: "סתדר... גם אני הסתדרתי בעצמי..."

כי היא מקור הברכה

כשהיה הצדיק הכהן הגדול מאחיו, רבי ישראל מאיר הכהן מראדן, בעל "החפץ חיים", בן למעלה מתשעים, הוא הגיע לעיר וילנא. בתקופה זו פשט שם נגע ההשכלה, החל תהליך של נאירה מהירה מן היהדות, והיו לא מעט פורצי גדר, שהחלו לפתוח בגלוי את חנותיהם ביום השבת רח"ל, והצהירו כי ככל הגויים בית ישראל.

כוח ברכותיו של "החפץ חיים" היה ידוע ברבים - "תכף לתלמיד חכם ברכה" (ברכות מב ע"א) - ומאות אנשים קידמו את פניו, ובקשו לקבל את ברכות. בין העומדים נראו פה ושם גויים. גם הם כבר שמעו על כך ששטח אדמה

כעס בשבת - סכנה!

"לא תבערו אש בכל משבתים" (שמות ל"ה, ג')

אש מכלה כל חלקה טובה.

איסור הבערת אש הוא אחד מל"ט המלאכות האסורות בשבת. אך הש"ה הקדוש מוסיף, כי התורה הזהירה כאן לא רק על אש פיזית, כי אם גם על הבערת אש רוחנית, שהיא אש המחלוקת והעכס.

הטעם לכך שהזהרנו על אש המחלוקת דווקא בשבת הוא, מפני שאז מתפנים כולם מעבודתם, מתראים ונפגשים זה עם זה, ואם לא עוסקים בדברי תורה ובשמיעת דברי אלוקים חיים, אשר מעלים ומרוממים את האדם - מגיעים לדיובורי חול ודברים בטלים, הגוררים בעקבותיהם קטטות ויכוחים.

בלהט הוויכוח אנשים אינם שמים לב למעשיהם, ועלולים להגיע למציאות

ונראה ואיזומה.

כך אירע באחד מבתי הכנסיות, שתוך כדי דרשת הרב, נדמה היה לאחד המתפללים כי כונת הרב בדבריו היא להקיט ולגנות אותו באופן אישי. הוא לא שלט ברוחו, קם ממקומו וגער ברב נמרצות. הקהל לא נותר אדיש לחילול כבוד הרב, וסיד קמו אנשים שקינאו את קנאת רבם, והחזירו לאותו אדם מנה אחת אפיים.

חילופי הדברים נגררו לחילופי מהלומות, ובמקום פרצה קטטה איזומה ונוראה, עד שהוזמנו למקום ארבעה אמבולנסים ויחידות משטרה. נגרם מכך חילול שבת מזעזע, מלבד חילול ה' ושאר עבירות חמורות שנעשו שם!

כל זאת משום שעברו על "לא תבערו אש בכל מושבותיכם", והציתו את אש המחלוקת, אשר כדרכה של כל אש פורצת בלי שליטה, ומכלה את כל הנקרה בדרכה.

כוח התורה כנגד אש המחלוקת

כנגד אש המחלוקת שכוחה לעול להתחזק בשבת, ניתן בידינו כוח אדיר המסוגל להילחם בו - כוח דברי התורה.

כאשר מצלים את שעות הפנאי ואת כינוס הבריות לאמירת דברי תורה ולשמיעתם, דברי התורה שהם כאש, כמו שנאמר: "הלוא כה דברי כאש נאם ה'..." (ירמיה כ"ג, כ"ט), מבערים ושורפים את אש המחלוקת!

והרי לא ניתנו שבתות וימים טובים, אלא לעסוק בהן בדברי תורה (ירושלמי שבת פט"ז ה"ג)

שעת ניסיון

מאחר שעניין אש המחלוקת בשבת הינו כה חמור, מרכז השטן כוחות רבים על מנת לגרום לאדם ליפול ולהיכשל. הניסיון גדל ביותר בערב שבת, כשמחמת לחץ ההכנות עלולים להגיע לקפידות, לכעסים ולעלבונות. דווקא אז, יש להתאמץ בכל הכוח בשמירה על המידות הטובות, ובהתגברות ובשליטה על המילים היוצאות מפיו.

"רבי שבתאי הסב"ל" היה יהודי תמים, שכונה בפי הבריות בשם זה על שם הסבלנות שהיתה בו. כגודל יראת השמים שלו כך היו מידותיו הטובות, ומעולם לא נתן להן לבוא זו על חשבון זו.

בהתקרר ליל פסח שררה בביתו התרגשות רבה. כבכל שנה הקפיד רבי שבתאי על הידורי כשרות מרובים, ורכש מצות מהודרות במחיר מלא. שולחן הסדר בביתו נערך מבעוד מועד בכלים מפוארים, כלי כסף וגביעים נוצצים - "תערך לפני שולחן"... שולחן של בני מלכים, כפשוטו ממש.

כשהלך להתפלל ערבית, נכנסה הרבנית לסלון. ברגע אחד של חוסר שימת לב נתקלה רגלה במפה הארוכה. השולחן התנדנד מעט בחוסר יציבות, ובן רגע נפלו כל הכלים שהיו עליו, והתנפצו בקול רעש גדול... בקבוקי היין היקרים נשברו, ותוכנם נשפך על המצות היקרות והמהודרות, שהתפזרו בשוליות ונרטבו כליל.

לא חלף זמן רב, ורבי שבתאי שב לביתו. המחזה שנגלה לנגד עיניו לא היה מרנין, בלשון המעטה, והוא פרץ בבכי. אך במקום שיוציא מפיו האשמות כלפי אשתו, הוא התאונן על עצמו שעונותיו גרמו לכך, ולא באה לו עוגמת הנפש הזו, אלא משום שלא עשה את כל מעשיו לשם שמים.

הוא לא נח ולא שקט, עד שסיים: "הוי, כמה ציערתי את אשתי הצדקת, בכך שגרמתי לה את עוגמת הנפש הזאת", ובכך הצליח ליעודד ולהרגיע את הרבנית...

במקום להפוך את האירוע לזירת תגוששות, שבה הכל יוצאים פצועים ושותתים דם, הוא נטל את כל האשמה על עצמו, וזקף את קומתה של אשתו. השטן, אשר כבר כמעט חנך את ידיו בהנאה על הצלחתו, נאלם דום והסתלק לו בבושת פנים.

זהירות מכעס וממחלוקת ותיקון עצמי עד רכישת מידות נעלות ומופלאות, הם השאיפה שאותה עלינו להציב לעצמנו בעבודת ה'.

(מתוך הספר 'משכני אחריו')